

Behin betirako loa

Antton Izagirre

Uste dugu egu-
nero milaka
heriotzaren
berri ematen

diguten albisteek heriotza gauza arrunt eta ohikotzat hartzera ohitu gaituztela. Batzuetan, heriotza krudelek, gizatasun gabeek, haurren heriotzek, babesik gabeenek, gerrak eta justiziarik ezak eragindakoek, halako ezerosotasun, sumindura, haserre bat eragiten digute geure begien aurrean igarotzen direnean, eta hor gordezten ditugu nonbait, burmuinean, arrazoiaren kontrolpean.

Nahiz eta bizitza guztiek balio berbera dutela aitortzen erakutsi diguten, heriotza guztiak berdinak ez direla erakusten digu bizitzak. Izan ere, heriotza errealitate objektiboa izatetik haratago, norberaren eremuan kokatzen den errealitate subjektiboa ere bada, eta horrek egiten du heriotza pertsonala. Hala gertatzen zaigu gertuko esparru afektiboan duguna betirako gertuko espazio fisiko horretatik joaten zaigunean.

Gizakiok badugu betikotzeko joera, nahiz eta poetak gogoratu datorren negu hurbila. Behin betirako loak izutzen gaitu uste-kabea kolpatzen gaituenean. Hala bizi izan dugu euskaltzale eta lagun askok orain egun gutxi Iñaxio Agirre gure artetik joan izana.

Heriotzari begira baino bizitako gogoan egiten dugu bat poetarekin azken agurrean: «Ez nau iluntzen baratzatikan/ azken lo-reak biltzeak/ muga guztien arrazoi bila/ arnas gabe ibiltzeak/ Arratsaldeak argi betera/ zentzu denak umiltzea/ amets bezeko loa baitakar/ behin betirako hiltzeak».

Heriotza omen dugu gauza ziur bakarra. Hala ere, heriotzaldira ez gara ohituko. Arrazoiari egingo dizkiogu mila galdera, baina emozioen baratzetan bilatuko dugu erantzuna.

Iñaxiori gorazarre. •

tzeko erabiltzen baitu bere irudimenean. Literaturak, zinemak... eskubide historikoak babesteko borroken jarraikortasun bat erakusten du. Hau da, nazionalismoa karlismo zapuztu baten frustraziotik sortzen dela deskribatzen duen ildo, edo borroka armatuaren sustraia gerra zibilaren eta errepresioaren trauma dagoela dioena... Ikerleek hori nabarmentzen dute. Bernardo Atxagaren “Soinujolearen semea” obra, esate baterako, kasu argia da horretan.

Irakaslea zara, ikasleek erakusten al dute memoria historiko-arekiko interesa?

Ez behar adina. Ez dira identifikatuta sentitzen, urrutiko kontua iruditzen zaie. Beharbada, egungo gertakariak historiarekin duten loturaz ohartzean interesa agertzen dute, bestela ez. Historiaren gaineko formula errazen bat nahi dute, ez dute historiaren konplexutasunaz jabetzeko ahalagirik egiten. Nahiz eta maila kultural edo politikoa memoria historikoa gori-gorian egon, desagertzen ari den belaunaldi horren gai bihurtzen ari da. Formula egin batekin edo auzia sinplifikatuz guztia despatxatzea denon kalterako da. Historia ondo ezagutzeak gu geu ezagutzea dakar. Bestela akats berdinetan

erortzeko aukera dago. Iragana konplexua da, eta, haren oroimena, konfliktiboa.

Denek ez dute lekurik oroimen lekuetan, ezta?

Ez. Emakumeak normalean gerraren biktima moduan agertzen dira. Protagonista gutxi dira emakumezkoak. Subjektu historiko moduan emakumea aintzat hartu ez dugula ere esango nuke; protagonista ikusezina da multzoan datorrena.

Egon badaude.

Gero eta interes gehiagorekin ikertzen ari dena Emakume Abertzale Batza dugu, adibidez. Emakumeen boto eskubidea bazetorrela ikusita eratu zituen nazionalismoak; sindikatuek berdin jokatu zuten, emakumeek ere kultura politikoa izan zezaten. Hiriburuetan protagonismoa izan zuten, eta, Bilbon, zantzu deigarriak izan ziren, bertan ikasketak zituzten emakumeak ziren-eta; bertan sortu ziren lehen mitin-ariak ere. Sindikatu ezkertiarrek ere interesa bera izan zuen, hor dugu Dolores Ibarruri bera.

Testuinguru horretan emakume konkretu bat aurkitu duzue: Sorne Unzueta. Nor zen?

Bilboko sendi burges bateko alaba zen Sorne, eta, nazionalismora

hurbiltzean, euskalduntzeko erabakia hartu zuen. Gerra aurreko ikastola bateko andereñoa izan zen, eta bizitza osoa eman du euskaraz idazten, argitaratu gabe. Frantzia erbestera behar izan zuen, baina bere irizpide demokratikoei bertan ere konprometitzera eraman zuten. Sorneren zeregina alde libretik alemanek okupatutakora mezuak eramatea zen. Gerra amaitzean Ameriketako Estatu Batuek Sorneri eta senarrari emandako agiriek frogatzen dute erresistentzia lagundu zutela. Datu kuriosoa da Sorne gizon izentzat hartu zutela eta “Monsieur” tratamendua ematen diotela “Temoignage” agirian.

Nola izan duzu haren berri?

Igone Etxeberría ikerleak aurkitu zuen, ikerketa lan handiaren ostean, Sornek ez baitzuen bere burua plazan jarri; erretaguardian ezkutatu zen eta ezkutatu zuten. Prentsan “Utarsus” moduan sinatzen zuen, baina artxibo lana eginez Sorne Unzueta zela jakin zuen Etxeberriak. Ez zekien bizirik ere ote zegoen, baina, ikastola batean Sorne izeneko neskatxa bat eza-gutu eta bere izenaren zergatia galdetuta, umearen birramona zela eta bizirik zegoela jakin zuen. Berriki hil da, 105 urterekin. Historia harrigarria da, baina niretzako paradigmatikoa da.